

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

УДК 177.75:316.62-053

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.1.1>

Максюта М. Є.

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв Оборони 15, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-0589-5651

ВІДДАНІСТЬ ЖИТТЮ І САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність проблеми. У статті наголошується, що життєздійснення – складне, багатоспрямоване, залежне від конкретного етапу проходження людиною життєвого шляху. Його змістовність визначається мірою реалізації інтелектуально-духовних, особистісних якостей в життєвих ідеалах, планах, конкретних цілях і завданнях та їх практичних втілень. З одного боку, чи не найістотнішими є складність, суперечливість життєвого шляху, потребуючи від кожного оволодіння необхідним «мистецтвом життя», коли, з іншого боку, визначальними вимірами зазначеного «мистецтва» як виправдання гідності своєї людськості, призначення життя, збереження, зміцнення внутрішньої цілісності постає необхідністю реалізації відданості життю: виправданість останнього можуть і повинні визначатися життєва активність та її впливи на саму людину, коли і завдяки чому можуть і повинні, в певному сенсі, задовольнятися «запитальністю» до буття.

Метою дослідження є систематичний аналіз формування відданості життю як самоздійснення особистості.

Методи дослідження – компаративний, герменевтичний, традиційні логічні прийоми формування нового знання – дедукція, аналіз, синтез, принципи об'єктивності та світоглядного плюралізму.

Одержані результати. З'ясовано, що життєздійснення як проходження життєвого шляху зманіфестує єдність вільного вибору та його реалізацію як «здійснення світу людини», коли дійсно очевидна неминучість життєпрактичного вираження її, людини, творчих життєвих починань. Глибока відданість життю, таким чином, має бути як запорука майбуттєвості життєтворчості, коли набуває нового сенсу положення, за яким лише для вільної людини відкритий життєвий шлях її власної долі. «Лише той зустрічається з долею, хто досягає свободи» (М. Бубер). Тому якщо артикулювати, що людина – це її індивідуально-особистісні можливості у здобутій свободі її життєпростору, то вона, отже, покликана демонструвати гідність відданого життю самоздійснення. Якраз у такий спосіб вона може і повинна бути вільною, гідною і відповідальною, моральною і правочинно-зобов'язальною. Лише в такій поліваріантності життєпроявів людина гідно, творчо-самотворчими виявами промовляє до світу, світ же прислухається лише до вірного і відданого життю слова, того, хто уподобав життя та життєвість.

Ключові слова: особистісність життєздійснення, самобуття, самоповага, «цілісність» людини, відповідальність, запитальність, внутрішні трансформації.

Вступ. Якими б ініціативами не відзначалася людина, біля їх витоків є її життєздатність, демонстрація спроможності людського буття як самобуття: завдяки життєвості вона може й повинна проявляти свою самість, максимально зреалізовуючи свою життєздатність. Бо, як засвідчують важливіші тенденції розвитку історико-філософського дискурсу, лише в умовах максимально інтенсивного, змістовного, відкритого до світу самобуття як способу відкривання себе світові людина здобувається на все вагоміші прояви. «У підвалинах сучасної

цивілізації закладено ту глибинну структуру, яка регулює співвіднесення Я і середовища саме через *внутрішні* механізми духовного життя особистості й тому максимально сприяє розвитку індивідуальності» [3, с. 157–158]. В останні десятиліття ХХ та в перші десятиліття ХХІ століття вітчизняні й зарубіжні дослідники обстоювали ідею «віталізації» [див.: 4] філософсько-світоглядових уявлень про буття, але витoki її прослідковуються в попередні періоди розвитку історико-філософської думки. Вже в першому наближенні досвід переосмислення останньої зорієнтовує на якісно поглиблене сприймання й розуміння феномену життя як шляху людського самоствердження, визначальної природної та соціально-історичної передумови. Тому аналіз повинен зосереджуватися на світі людини як часопросторово возз'єднаному її *життям місцеперебуванні*. Життям людини відтворюється синтез «унікально-загальнозначимого» її світу «за необхідності одвічної вірності буттю» [5, с. 63] як її самоздійснення.

Доглибинну відданість життю демонструє невгасимість прагнень йому відкриватися, сприяти повноцінному його розквітові, оволодіваючи знаннями, вміннями й навиками все змістовніше й багатогранніше його «пропускати крізь себе», що, по суті, означає неперервність смислосходження по його щаблях, коли запитальне буття і постає формою узгодженого сходження. Сенси предметів, процесів, явищ в єдності сприймання та розуміння дійсності – даність, з якою стикається людина, людська спільнота, і в просторі якої реалізується відношення до світу. Розмаїття предметного світу та визначеність відповідними межами існування дійсності осмислюються і набувають «об'єктивного» статусу утвердження предмета активності, самосвідомості, коли, переосмислені, вони зніційовують нові сенси, поглиблюючи культуру мислення, характер та спрямованість соціального суб'єкта. Відмінність між смыслом і знанням та їх взаємодія репрезентують істотний аспект досвіду суб'єкта. Існуючи в процесах осмислення, сенси зніційовують пов'язані із суцим значення, але й відповідальність за них. Вони можуть і повинні бути дійовими чинниками освоєння дійсності та, синтезовані розмислами, джерелом нових життєвих цілей, планів, ідеалів. Тому спроможність вільно бачити, сприймати дійсність, іншу людину, як і своє життя, має залишатися неухильною внутрішньою зорієнтованістю. Завдяки цьому прокладаються шляхи розуміння життя як самоздійснення, «порозуміння» людини зі своїм життям та прийняття його в усій повноті його можливостей.

Мета і завдання. Мета статті полягає в систематичному аналізі формування відданості життю як самоздійснення особистості.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань:

- *визначити* перспективи зміцнення цілісності природи людини як життєвкоріненості її саморозвитку;
- *висвітлити* значення перебування в атмосфері запитальності зніційовання самоздійснення.

Методи дослідження. Науковий пошук здійснювався на основі традиційних логічних прийомів формування нового знання – дедукції, аналізу, синтезу, об'єктивності, світоглядowego плюралізму та компаративістського методу.

Результати. Від її появи світ *постає* для людини безмежжям проявів, предметів, явищ, подій, але що *окреслюється людськими* вимірами суцього, як проявами міри вільного відношення до світу. За її природою людина не може зраджувати життю, покликаному й убезпечувати від втрати інтересу до життя та життєвої наснаги. Невідповідність у формуванні й визначенні інтересів, цілей, завдань особистісного життєздійснення та їх реалізації може спричиняти відступництво від життя, заснованого на високих і гідних ідеалах. Натомість глибоке почуття любові до життя вмотивовує постійність намірів, вірність високим життєвими цілям та завданням, надійність і передбачуваність, нездатність поступатися перед життєвими негараздами, але прагнення віднаходити прийнятні способи й шляхи їх подолання, прагнення діяти впевнено й відповідально, активізуючи особистісні якості творчо-самотворчого життєздійснення. Адже за надскладних сучасних умов поява нового зазвичай сприймається переважно за зовнішніми ознаками, поза його внутрішніми зв'язками, коли, отже, актуалізується

потреба відповідного сучасності відношення до дійсності, до життя, необхідність переосмислення особливостей, спрямованості життя і світу як спільних людиностверджувальних можливостей. За її природою, умовами життє- та самоздійснення людина співбуттійнісна з іншою людиною. Визначальна спрямованість міжлюдської солідарності – зміцнення особистісно відповідального буття як співбуття, прагнення стверджувати людяність як таку. Тому «відношення до життя найліпше зіставляти не із засудженням або схваленням, але з військовою повинністю. Я сприймаю світ не як оптиміст, а як патріот <...> Світ – наша фамільна фортеця з прапором на вежі, і чим гірші справи в ньому, тим менше права його залишити» [5, с. 61]. Пов'язаний із культурою самоздійснення особистості істотний вимір сучасного соціокультурного буття свідчить, що, зрештою, лише атмосфера прийняття іншими є умовою здійснення індивідуальності, чинником екзистенційного поєднання з її дійсністю. «Зрадити життю» – відмежуватися від реального життєвого процесу та тим самим, сприяючи його неповноті, обмежуючи власні життєпрояви, *не вповні брати участь у них, по суті, не жити повнотою свого життя*, відступивши «в тінь» нерідко невизначених інстинктів, страхів та передчуттів. Життя, отже, поступово й набуває позірності, ілюзорності, *неістинності*, втрачаючи глибину розуміння його цінності як індивідуальної неповторності. Це – шлях внутрішньої деградації внаслідок збайдужілості та ігнорування *своїх інтересів, переконань, поглядів, «відмова» від самого себе*, коли самовідступництво й спричиняє реальне послаблення неповторності індивідуальності та можливостей самоздійснення. Адже «якщо ви любите якесь місце розумно, через визначену причину, то, найімовірніше, ви його зіпсуєте. Якщо ж любите без причини – ви його поліпшите» [5, с. 63]. *Бо любов як така* – «пов'язує, і чим міцніше ти пов'язаний, тим ясніше бачиш» [5, с. 64]. І тим дійовіше духовно-душевні трансформації, інтелектуально-мислительні прозріння, що визначають і спрямовують творчо-самотворче життєздійснення індивідуальної особистості, коли завдяки їй індивідуальним і неповторним здобуткам демонструються загальнозначимі людські можливості. «Цілим» є життя людини, спроможної бути собою в життєздійсненні як власник життя, розуміючи, що найцінніше на світі – життя: у власному житті вона може й повинна завжди й в усьому бути у своїй істинній природі. І тому вона виправдано поважає себе як гідна життєвої цілісності, а не «ущербністю» лише збереження життя. Самоповага формується та зміцнюється завдяки поглибленню розуміння та, відповідно, реалізації вимог природи людини, синтезованої відповідальністю та *якраз тому* змістовно оприявленому, здійсненому як своє життя. Вхідження в необхідний статус «цілості» реалізується на неповторному життєвому шляху процесами індивідуального змушнення, духовною працею самопізнання та самозаглиблення. Звернення до себе є, як на наш погляд, внутрішнім світоглядово-філософським «круглим столом» актуалізації чинників душевної праці, активні учасники якого – усі «впливові діячі» життєздійснення: цілі, плани, ідеали, схильності, прагнення, життєвий досвід тощо. Їхній внутрішній діалог формує необхідні спрямування *внутрішнього «наповнення» неповторними життєпроявами людини в «цілості» її «щомиттєвого» і «щоденного» перебування як «господаря свого дня», власника свого життя*. Бути вірним життю – не ухилитися від вимог *бути собою* у своєму житті, докладаючи передусім необхідні зусилля для повноти здійснення всього, що може бути привнесено, коли, отже, відповідальність перед своїм життям робить приступними пропоновані можливості. Адже «не варто нехтувати нічим з того, що можна взяти в життя, не вчиняючи ганебних вчинків» [2, с. 170].

«Ціла» людина сердечно врівноважена відповідними знаннями й досвідом душевної праці та переживань практичного втілення життєво важливих пріоритетів, достатністю життя, відзначеним спроможностями переживати радість свого буття. Саме для такої людини відкривається дійсність її життєвого простору глибинними індивідуально-особистісними можливостями, порівняно з невідкладними для неї минулим та прийдешнім. «Ціла» людина живе повноцінним життям, заповнюючи *собою, неповторною і безцінною*, свій день, зініціюваннями його сповнення самозростаннями, керуючись глибокою вірою у свої можливості. «Світ є таким, який є. Він не підвладний ні логічним аргументам, ні здоровому глузду. Світ – вихідна точка, апріорна даність. А як ще мало бути? Малоімовірно, що світ створений з єдиною метою – задовольнити

наші потреби. Це було б диво дивне. Світ нейтральний. Він і не дружній, і не ворожий людині, виглядає на те, що він просто байдужий» [2, с. 168]. Небайдужою у світі покликана бути людина, «самозвітуючись» стосовно життєвості своїх людських якостей, внутрішньо *організованою* індивідуальністю. Незалежно від конкретних історичних, національно-політичних умов та обставин життєздійснення вона завжди на перетині складних процесів, тенденцій, зокрема й тією чи іншою мірою загрозливих для її буття. «Цілісність» – найістотніша ознака людини, яка спростається зберегти чистоту помислів, прагнень, ідеалів та відповідність їм своїх вчинків, *життєздійснення в цілому*. Вірність життю зміцнюють і поглиблюють результати його пізнання, володіння необхідними знаннями життєвих подій та процесів. Але сама по собі «вірність фактам» недостатня, при цьому особливо важливі як смисложиттєво синтезуючі, пов'язані з життєвими фактами почуття й переживання, цілі та завдання життєздійснення особистості. Достойно людини замислюватися над тим, як і завдяки чому можливе поліпшення життя, тому якраз неповторність, у певному сенсі, навіть інтимність самопроявів людини в житті зніційовують усе більшу відкритість та любов до життя.

Тому віддана життю людина великою мірою є учнем, котрий постійно актуалізує звернені до себе питання. Неспроможність запитувати засвідчує про відсутність розуміння утруднень, що можуть зустрічатися на життєвому шляху. Вміння ж запитувати прямо й безпосередньо пов'язане з відповідями: запитування є не чим іншим, як внутрішнім апелюванням до певного сенсу, пробудження й утвердження «завершеності» сенсу – одночасним привідкриванням можливостей відповіді на питання. Тому важливо враховувати, що «*стан запитальності не тотожний з подією висунення запитання*». Запитання – виражений певною мовою культури за допомогою певних концептуальних засобів стан запитальності. Запитання має багатий синонімічний ряд: проблема, запит, сумнів, здивування, загадка, неясність, невизначеність. Коли ж уживаємо термін «запитальність», то ним позначено стан, який передує висловленню питального речення, або, що те саме, – те, що перебуває «за» питанням, «до» нього» [1, с. 195]. Але і під час формулювання питання, і в процесі пошуку відповіді визначальними є логічність, об'єктивність, неупередженість, тактовність міркування, мислення має бути підготовлене, треноване. Для вмючого відповідати актуалізація питання супроводжується відповідними асоціаціями з приводу порушеного змісту, демонстрацією попередньої «запитальності» як готовності формулювати нові судження, *розвиток самостійного мислення*, внутрішнього процесу оприявлення думок, роздумів, міркувань. Усупереч допитливості мислення, «запитувальність» означає здатність відкривати вихід у вільний простір вираженню думок як особистісно конститутивних, зокрема проявів індивідуальності. Прикметно, що чим виразніші неповторність, унікальність життєвого досвіду, тим дієвіше його буттійнісність, вияви творчості особистості. На передніх позиціях при цьому здатність індивіда, запитуючи, неординарно підходити до дійсності з активним використанням життєвого досвіду, що формувався й утверджувався за інших, відмінних від сучасних, умов, але який разом із тим несе в собі життєзначимі зразки і способи світовідношення і світорозуміння, як зманіфестування життєво піднесеного, життєстверджувального за його природою, довірливого ставлення до життя. Стрижнем останнього й повинно бути не лише не втрата інтересу до життя, а *розважливе, гідне його сприймання в усіх його проявах* демонстрацією вміння поціновуючого переживання кожної його миті. Зраджує життю той, кого в житті «перестає будь-що тішити» (як це трапляється з Йозефом Фамулусом (Служником) у творі Г. Гессе «Гра в бісер»).

Висновки. Відданість життю – не завершена даність, а фактично *нескінченне віддавання* людини життю її самопроявами в життєвих процесах, ступенями чого може слугувати особистісна життєтворчість: по-справжньому життєвідданою є життєтворча особистість, коли в «просторі» її життєтворчості позитивні здобутки набувають загальнозначущості сприятливого впливу на інших людей. Відданість життю – високе мистецтво самозреалізування в єдності умінь, прагнень та ідеалів *відкритості та довіри* до життя як умови його повноти на шляху возз'єднання себе і свого життя, *себе у своєму житті* наснаженням любов'ю до життя. Відданість життю є «пожиттєвою» самостійно вирішуваною людиною проблемою,

покликанням, навчаючись, самовдосконалюватися. Стрижень же морально-етичний є наскрізним у даному процесі морально-етичного виправдання особистісних зусиль збагачення душевного, інтелектуально-духовного життя, зростання «внутрішньої» людини, коли самозрозумілі формулювання *відповіді на питання*: самовдосконалення здійснюється пробудженням, розвитком та зміцненням особистісних якостей, індивідуальності, повнотою життєздійснення як проходженням життєвого шляху. Самовдосконалення особистості різнопланово спрямоване, багатозмістовно смисложиттєво виправдане реалізацією знань, життєвого досвіду та відповідних зусиль особистості, дбайливого ставлення до себе, до життя відданого йому «власника», але ж і до свого життя в цілому, до життєвого шляху, життєвих завдань і цілей. Тому лише насамперед морально-етично висвітлене самовдосконалення особистості може й повинно розглядатися як засаднича умова самовдосконалення фізичного, професійного тощо: лише індивідуальність людини у вимірах особистісного життєздійснення реалізує потреби самовдосконалення, коли дійсно єдиним і достатнім виправданням може бути її моральність, *бо лише людина, гідна своєї людськості, визначає свої інтереси й завдання самовдосконалення*: у світлі актуалізованих у статті провідних морально-філософських ідей лише самовдосконалення особистості демонструє доглибинну відданість, її життєвідданість як зманіфестування повноти та істинної радості життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валевський О. Питання як феномен філософії і культури. *Філософ. і соціол. думка*. 1993. № 11–12. С. 194–220.
2. Моруа А. Мистецтво жити / перекл. з фр. М. Якубяка. Львів : Апріорі, 2018. 188 с.
3. Попович М.В. Бути людиною : монографія. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 223 с.
4. Степаненко І. Метаморфози духовності в ландшафтах буття : монографія. Харків : ОВС, 2002. 256 с.
5. Честертон Г.К. Прапор світобудови. *Філософ. і соціол. думка*. 1990. № 1. С. 61–68.

REFERENCES

1. Valevskyi O. (1993). Pytannia yak fenomen filosofii i kultury [Questions as a phenomenon of philosophy and culture]. *Filos. i sotsiol. dumka*. No. 11–12. Pp. 194–220. [in Ukrainian].
2. Morua A. (2018) *Mystetstvo zhyty* [The art of living] : translated by M. Yakubiaka. Lviv : Apriori, 188 p. [in Ukrainian].
3. Popovych M.V. (2011). *Buty liudynoiu* [Be human] : monohrafiia. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 223 p. [in Ukrainian].
4. Stepanenko I. (2002). *Metamorfozy dukhovnosti v landshaftakh buttia* [Metamorphoses of spirituality in the landscapes of being] : monohraph. Kharkiv : OVS, 256 p. [in Ukrainian].
5. Chesterton H.K. (1990). *Prapor svitobudovy* [Flag of the world building]. *Filos. i sotsiol. dumka*. No. 1. Pp. 61–68. [in Ukrainian].

Maksiuta Mykola Yehorovych

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Philosophy and International Communication
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
15 Heroiv Oborony str., Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0589-5651

DEDICATION TO LIFE AND SELF-IMPROVEMENT OF THE INDIVIDUAL

Actuality of the Problem. The article emphasizes that life is complex, multidirectional, dependent on a specific stage of a person's passage of life path, its content is determined by the degree of realization of intellectual, spiritual, personal qualities in life ideals, plans, specific goals and tasks and their practical implementations. On the one hand, perhaps the most significant are the complexity,

the contradiction of the way of life, the need for each mastery of the necessary “art of life”, when, therefore, the defining dimensions of this «art», as an excuse for the dignity of their humanity, the purpose of life, preservation, strengthening of internal integrity arises the need to realize devotion to life: the justification of the latter can and should be determined by life activity and its influence on the person himself, when and through what can and should, in a certain sense, be satisfied with the “questionability” of being.

The purpose of research was a systematic analysis of the formation of devotion to life as a self-improvement of the individual.

Methods of research – comparative, hermeneutic, traditional logical methods of forming new knowledge – deduction, analysis, synthesis, principles of objectivity and worldview pluralism.

Received results. It has been found that life as a passage of life manifests the unity of free choice and its realization as the “realization of the human world”, when the inevitability of life-fulfilling of it, man, creative life endeavors is really obvious. A deep commitment to life, thus, should be – as a guarantee of the future of life, when it acquires a new meaning of the position, according to which only for a free person the life path of his own destiny is open. “Only he meets the destiny, who reaches freedom” (M. Buber). Therefore, if one articulates that a person is his individual and personal opportunity in the acquired freedom of his life, hence he is called to demonstrate the dignity of a devotee of life of self-ascetion. In this way, it can and should be free, dignified and responsible, moral and legal-binding. Only in such a multivariance of life does a person speak to the world with dignity, creative and self-creation, and the world listens only to the word faithful and devoted to life, the one who liked life and vitality.

Key words: personality of life, self-existence, self-pity, “integrity” of a person, responsibility, questioning, internal transformations.